

Stefan Szostkiewicz

Konkurs "Mój Październik 1956"

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 13/1, 234-235

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONKURS NA PAMIĘTNIKI EMIGRANTÓW

Redakcja tygodnika „7 Dni w Polsce” wiosną 1957 r. ogłosiła konkurs na pamiętniki i wspomnienia emigrantów.

W odezwie konkursu organizatorzy postawili sobie „ambitne zadanie dostarczenia społeczeństwu polskiemu prawdziwej, uczciwej informacji o życiu i sytuacji wychodźstwa polskiego poza granicami Polski, jak również zgromadzenia materiałów do naukowego opracowania zagadnień emigracji”. Konkurs ogłoszony był dla „tych wszystkich, którzy dla najróżniejszych przyczyn i powodów z własnej woli lub pod przymusem znaleźli się poza granicami Polski. Tych, którzy zorganizowali sobie na stałe życie poza krajem, tych, którzy noszą się z zamiarem powrotu, i tych, którzy do Polski powrócili lub powracają [...] Polaków na całym świecie, niezależnie od posiadanego obecnie obywatelstwa, niezależnie od posiadanych poglądów i przekonań społecznych czy politycznych, niezależnie od ilości lat spędzonych poza Polską”.

Dla uczestników konkursu przydzielono następujące nagrody: I nagroda — miesięczny pobyt w Polsce wraz z przejazdem w obie strony; II nagroda — 2-tygodniowy pobyt w Polsce wraz z przejazdem z krajów europejskich; dwie III nagrody — 2-tygodniowy pobyt w Polsce bez kosztów podróży lub równowartość powyższych nagród; oraz szereg nagród w postaci upominków i książek.

Przewodnictwo sądu konkursowego, w którego skład weszli socjologowie, literaci, dziennikarze i wydawcy, objął prof. dr Józef Chałasiński. Ostateczny termin nadsyłania prac ustalony był na 31 grudnia 1957 r. Na konkurs wpłynęło 101 prac z następujących krajów: Francja (20), Anglia (19), Brazylia (16), USA (13), Kanada (9), Belgia (6), Niemcy (7), Australia (4), Argentyna (2), Polska (2), Holandia (1), Kenia (1), Szwajcaria (1). Prace te pochodziły mniej więcej w równej ilości od starej emigracji zarobkowej oraz od emigracji wojennej.

Sąd konkursowy przyznał główne nagrody następującym autorom:

Jerzy Potocki, Anglia — I nagroda
Janusz Krajewski, Anglia — II nagroda
Marceli Siedlecki, USA — III nagroda
Tadeusz Kantor, USA — III nagroda
oraz kilkadziesiąt pomniejszych nagród.

Organizatorzy postanowili dokonać wyboru nadesłanych prac celem opublikowania pamiętników emigrantów w postaci osobnego wydawnictwa oraz przekazać całość materiałów konkursowych Zakładowi Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego.

W.P.

KONKURS „MÓJ PAŹDZIERNIK 1956”

W lipcu 1957 r. dwa dzienniki warszawskie „Express Wieczorny” i „Sztandar Młodych” ogłosiły wspólnie konkurs powszechny na wspomnienia i przeżycia związane z przełomem październikowym w Polsce pod hasłem „Mój Październik 1956”. Warunki konkursu dopuszczały prace wyłącznie prozą w formie wspomnień, pamiętników, reportaży, nowel lub opowiadań o objętości dowolnej (proponcja orientacyjna ok. 15 stron maszynopisu).

W wyniku konkursu napłynęło ok. 100 prac w znacznej części zbeletryzowanych, z czego większość nosiła wyraźne piętno grafomanii. Najbardziej wartościowe okazały

się prace, których autorzy rezygnując z ambicji literackich ograniczali się do dokumentalnej relacji własnych losów i przeżyć na tle własnego środowiska i zachodzących wydarzeń.

Z prac o charakterze autobiograficznym wyróżniały się dwa rodzaje: wspomnienia ludzi skrzywdzonych, którym Październik przyniósł zadośćuczynienie krzywd, i wspomnienia aktywistów ZMP, stanowiące próbę rozrachunku ze swych postaw i działalności przed i po okresie wielkich przemian.

Ponadto na uwagę zasługiwały wspomnienia nauczycieli, dla których rok 1956 był okresem szczególnie trudnym. O ile działacze organizacyjni likwidowali przeważnie swą poprzednią działalność przez ustąpienie z aparatu, nauczyciele pozostając na dawnych stanowiskach zmuszeni byli ponosić konsekwencje za realizowaną przez siebie politykę oświatową. Konflikty między nauczycielami a środowiskiem przybierały w tym okresie drastyczne formy, szczególnie gdy stanął otwarcie problem nauczania religii w szkołach.

Skala ocen najważniejszych rezultatów przemian październikowych była wśród uczestników konkursu bardzo szeroka. Oceny kształtowały się zasadniczo adekwatnie do sytuacji życiowej autorów i zmian w życiu osobistym, jakie zaszły w tym okresie. Postawa ogólnie pozytywna, mniej lub więcej stanowcza nie stanowiła reguły bez wyjątków. Zdarzały się prace, których autorzy bronili starych porządków, dostrzegając w demokratyzacji życia anarchię, a w realizowaniu praworządności i ujawnianiu błędów zagrożenie podstaw ustroju.

Jest rzeczą interesującą, choć marginesową w ocenie wartości konkursu, że w szeregu prac można było spotkać błędy faktograficzne, związane głównie z chronologią wydarzeń, które miały miejsce zaledwie przed rokiem.

Jury konkursu w osobach A. Kornacka i W. Kornacki („Express Wieczorny”), R. Jurkiewicz i M. Turski („Sztandar Młodych”), S. Kozicki („Nowa Kultura”) i S. Szostkiewicz (Zakład Badań Socjologicznych) uwzględniało w kwalifikowaniu prac do nagród przede wszystkim wartość dokumentalną prac, wyrażającą się w rzetelności i bezpośredniości opisu środowisk, wydarzeń, własnych przeżyć i przemyśleń autorów.

Zamiast kolejnych trzech nagród zdecydowano przyznać trzy równorzędne nagrody po 3000 zł i dziewięć wyróżnień od 1500 do 500 zł.

Wśród prac nagrodzonych znajdują się niezmiernie pod względem socjologicznym interesujące wspomnienia podoficera służby czynnej, zawierające bogaty materiał opisowy środowiska garnizonowego na tle wydarzeń z r. 1956, trzy pamiętniki byłych aktywistów ZMP, dwa pamiętniki nauczycieli. Wyróżniona została skromna objętościowo, lecz cenna ze względu na opis środowiska relacja robotnika PGR z wydarzeń październikowych na wsi w Koszalińskim. Wartościowy materiał zawiera praca warszawskiego roznosiciela telegramów, relacjonująca wydarzenia październikowe obserwowane przez niemal kompletnego ignoranta w dziedzinie polityki. Praca, poza niecodziennym opisem wypadków, w których autor uczestniczył w trakcie kolejnych kursów z telegramami, zawiera szereg konkluzji świetnie charakteryzujących osobę i środowisko piszącego.

Wspólną decyzją obu redakcji cały materiał zebrany w konkursie przekazany został Zakładowi Badań Socjologicznych PAN. Nie ulega wątpliwości, że materiał ten powinien doczekać się naukowego opracowania, jeżeli nie w całości z punktu widzenia określonych zagadnień (np. struktura uczestników, motywy uczestnictwa), to w każdym razie wybrane prace.

Stefan Szostkiewicz